

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ПОЛИТЕХНИКА ИНСТИТУТИ

“ИНФОРМАТИКА ВА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ”
кафедраси

“АХБОРОТ ҲАҚИДА ТУШУНЧА.
АХБОРОТНИ БЕЛГИЛАРИГА ҚАРАБ ТАСНИФЛАШ”
мавзусида

РЕФЕРАТ

Бажарди:

М1-12 гуруҳи магистранти

Позиллов Ш

Қабул қилди:

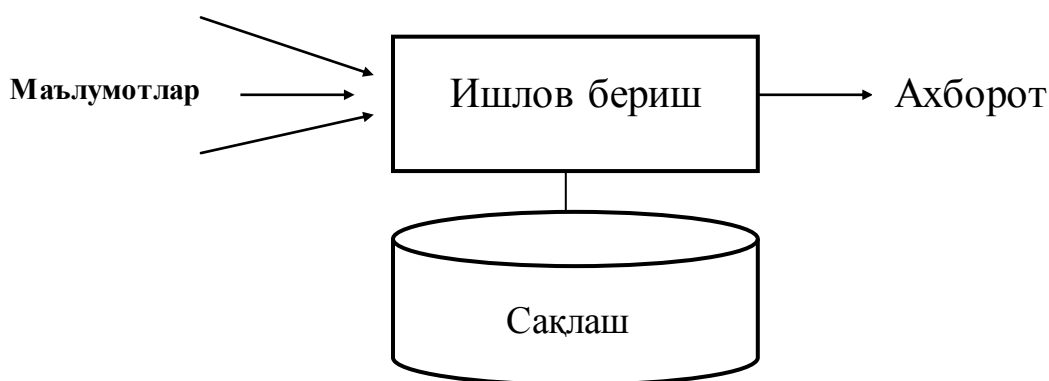
доц.А.А.Хайдаров

ФАРҒОНА – 2013й.

АХБОРОТ ҲАҚИДА ТУШУНЧА. АХБОРОТНИ БЕЛГИЛАРИГА ҚАРАБ ТАСНИФЛАШ.

Ахборот - халқ хўжалигининг барча тармоқлари истёмол этувчи захира бўлиб, энергетика ёки фойдали қазилмалар захиралари каби аҳамиятга эга.

Ахборотга таъриф беришда **белги** тушунчаси бирламчи бўлиб, иккиламчи тушунча **маълумотдир**. **Маълумотлар** белгилардан ташкил топган бўлади. Агар маълумотга ишлов берилса у **ахборотга** айланади.

1-расм. Ахборотни тасвирлаш

1. Ахборот олиш усули бўйича қуйидагиларга кўра таснифланади:

Ахборот олиш усуллари: бевосита сўров ўтказиш, почта ёки факс бўйича жўнатилган сўров варақалари ёрдамида, телефон сўзлашувлари ва шахсий *суҳбат* йўли билан, даврий ва махсус адабиётларни ўрганиш орқали, тайерланган магнитли ахборот ташувчилар воситасида узатиш, кузатиш, тажриба орқали в.х.к.

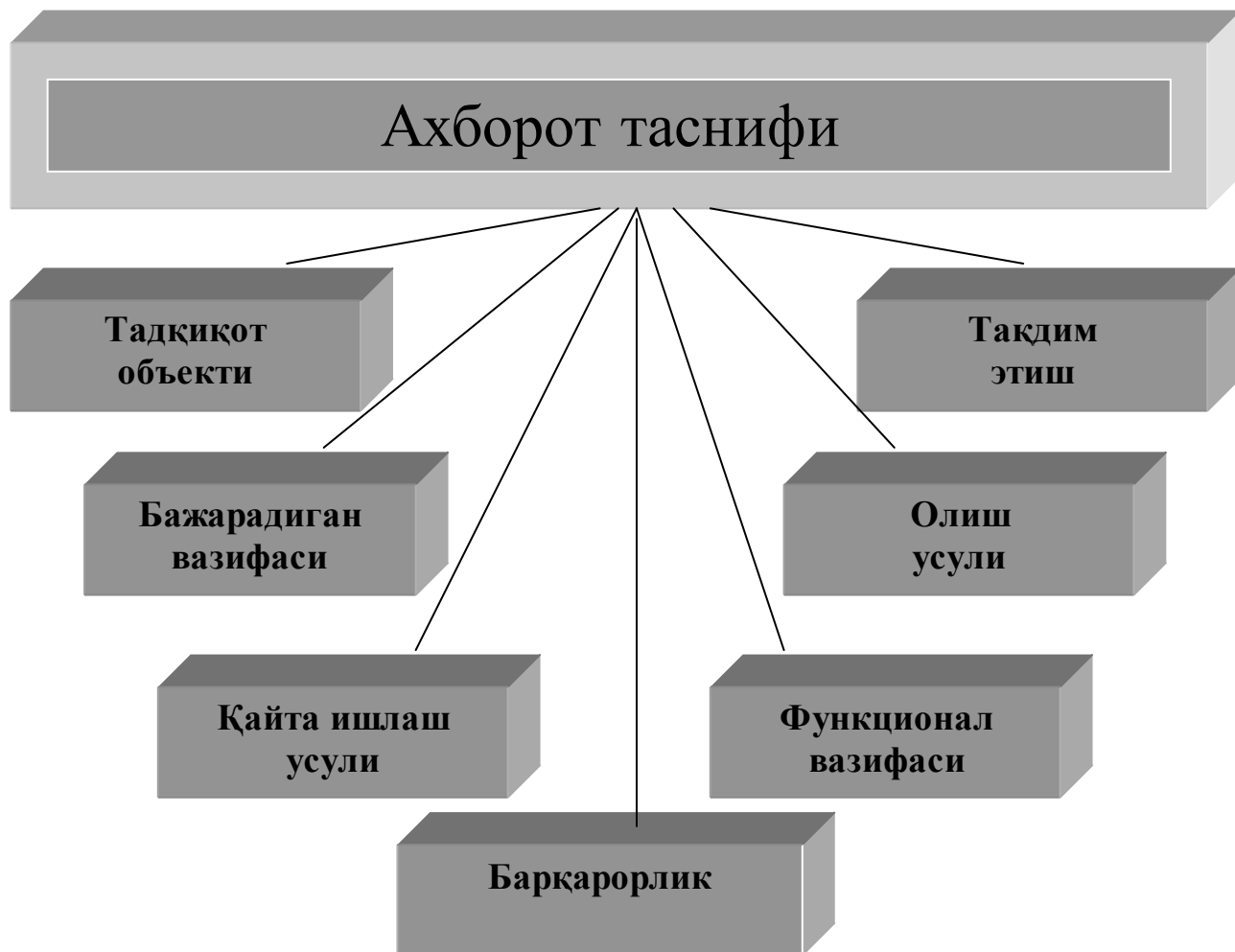
2. Қайта ишлаш усули кўра маълумотлар *бирламчи*, *иккиламчи*, ҳосила, мантикий хулоса ва яқунларга бўлинади.

3. Тадқиқот объекти нуқтаи назаридан ахборот

турлари: Демографик, иқтисодий, табиий, илмий техник, ижтимоий сиёсий, Истёмолчилар ва товарлар ҳақида в.х.к.

4. Функционал вазифасига кўра.

Ахборотнинг бу тури прогнозлаш (башорат қилиш) ва режалаштириш функцияси, ҳисоб-китоб функцияси, назорат ва таҳлил функциялари билан боғлиқдир.

2-расм. Ахборотни таснифлаш

5. **Вазифасига кўра ахборот** маълумотнома, тавсиянома, меъёрий ва сигналли турларига бўлинади.

6. **Тақдим этиш усулига кўра ахборот** матн, жадвал, матрица, график ва динамик қаторларга бўлинади.

7. **Ахборот ўзининг барқарорлигига кўра** ўзгарувчан, шартли-доимий ва доимийга бўлинади.

Ахборотнинг адекватлиги

Ахборот истеъмолчиси учун ахборотнинг **адекватлиги** (айнан мослиги) энг муҳим хусусият ҳисобланади. Бу хусусиятларни яққолроқ кўриб чиқамиз:

а) **синтактик адекватлик**. У ахборотнинг шаклий-таркибий хусусиятини акс эттириб, унинг маъноси моҳиятига дахлдор эмас.

б) **семантик (маъноли) адекватлик**. Семантик адекватлик ахборот маъносининг мазмунини ҳисобга олади.

в) **прагматик (олдига қўйилган мақсадга эришиш) адекватлик**. Ушбу шакл ахборот ва ундан фойдаланувчининг муносабатини, ахборотнинг бошқариш мақсадларига мувофиқлигини ифодалайди.

Ахборотнинг асосий сифат кўрсаткичлари.

а) ахборотнинг мазмундорлиги – семантик хажмини ифода этади.

б) ахборотнинг етарлилиги (тўлаллиги) – қарор қабул қилиш учун минимал, лекин етарли таркибга (кўрсаткичлар жамламасига) эга эканлигини билдиради.

в) ахборотнинг ўз вақтидалиги – унинг аввалдан белгилаб қуйилган вазифани ҳал этиш вақти билан келишилган вақтдан кечикмасдан олинганлигини билдиради.

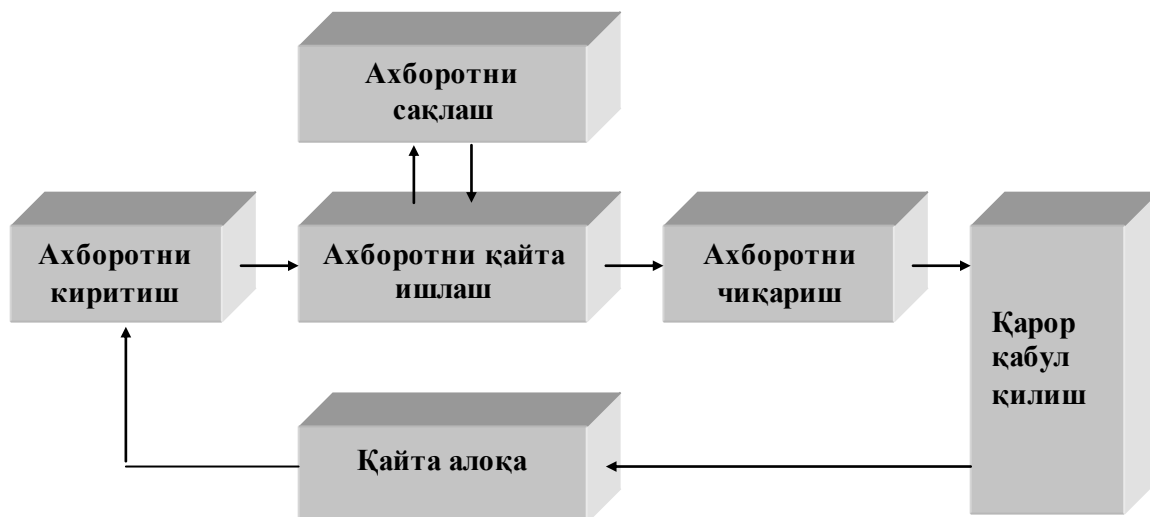
г) ахборотнинг аниқлиги – олинаётган ахборотнинг объект, жараён, ҳодиса ва ҳоказоларнинг реал ҳолатига яқинлиги даражаси билан белгиланади.

Ахборот тизимлари ва уларнинг таркиби.

Ахборот тизимлари жамият пайдо бўлган пайтдан бошлаб мавжуд бўлган, чунки ривожланишнинг турли босқичларида жамият ўз бошқаруви учун тизимлаштирилган, олдиндан тайёрланган ахборотни талаб этган. Бу, айниқса ишлаб чиқариш жараёнлари – моддий ва номоддий неъматларни ишлаб чиқариш билан боғлиқ жараёнларга тегишлидир. Айнан ишлаб чиқариш жараёнлари ривожланиб бориши билан бошқариш ҳам мураккаблашадики, ўз навбатида, у ахборот тизимларини такомиллаштириш ва ривожлантиришни рағбатлантиради.

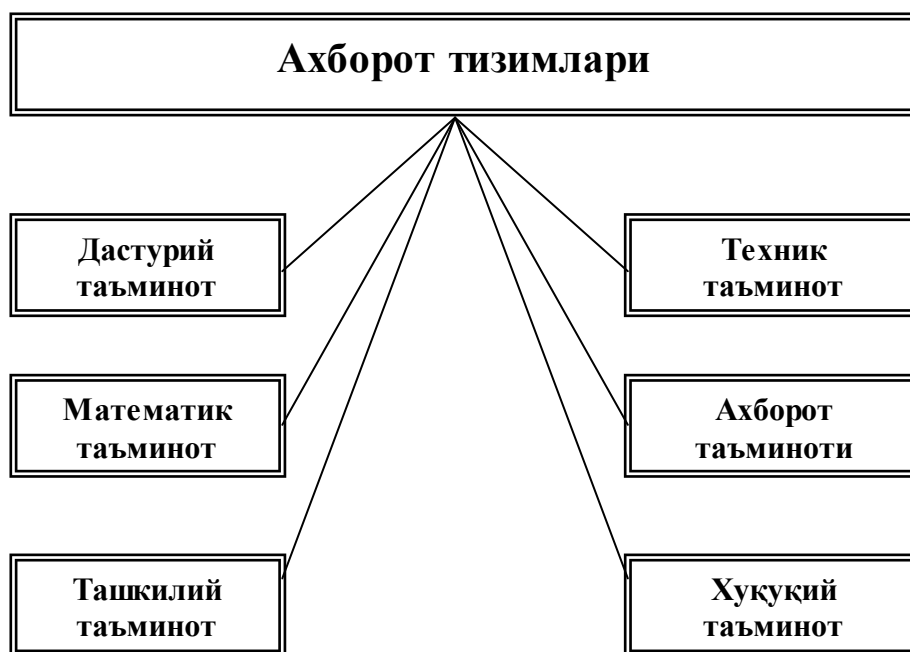
Ахборот тизими – бошқариш функциясини амалга ошириш учун объект ҳақидаги ахборотни йиғиш, сақлаш, узатиш ва қайта ишлаш бўйича маълумотлар, техник ва коммуникациявий тизимни ўз ичида намоён этади.

Қўллаш соҳасидан қатъий назар, ахборот тизимлари таъминлаш турлари деб аталадиган таркибий қисмлар (компонентлар) тўпламини ўз ичига олади. Уларни **дастурий, техник, ҳуқуқий, ахборот, ташкилий, математик ва лингвистик** таъминотларга ажратилиши қабул қилинган. Шулардан энг асосийларини яққолроқ, кўриб чиқамиз.

3-расм. Ахборот тизимидаги жараёнлар

Ахборот таъминоти – ахборот тизимлари ички машина ахборот базасини яратишнинг таснифлаш ва кодлаштириш тизимлари, хужжатлаштиришнинг унификациялашган тизимлари, хужжат айланмаси ва хужжатлар шакли услубларини рационал холга келтиришни ўз ичига олган ахборотни жойлаштириш ва ташкил қилиш буйича услублар ва воситалар йијиндисидир. Қабул қилинадиган бошқарув қарорларининг ишончлилиги ва сифати кўп жиҳатдан ишлаб чиқилган ахборот таъминоти сифатига бојлиқ.

4-расм. Ахборот тизимининг структураси

Дастурий таъминот – ҳисоблаш техникаси воситасида маълумотларни қайта ишлаш тизими (МҚИТ)ни яратиш ва фойдаланиш дастурий воситалари йијиндисидир. Дастурий таъминотлар таркибига базавий (умумтизимли) ва амалий (махсус) дастурий маълумотлар киради.

Техник таъминот маълумотларни қайта ишлаш тизимини функциялаштириш учун қўлланувчи техник воситалар комплексидир, маълумотларни қайта ишловчи, намунавий операцияларни амалга оширувчи қурилмаларни ўз ичига олади, турли синфлардаги ЭХМдан ташқарида ҳам (ахборотни йијиш, руйхатдан ўтказиш, бошлонјич босқичида қайта ишлаш, ташқи (периферия) техник воситалари, турли хил оргтехника, телекоммуникация ва алоқа воситалари).

Ҳуқуқий таъминот ахборот тизимини яратиш ва функциялаштиришни тартибга солувчи ҳуқуқий меъерлар йијиндисини ўзида намоён этади. Ахборот тизимини қайта ишлашнинг ҳуқуқий таъминоти АТ буюртмачиси ва тайерловчиси ўртасидаги шартномавий ўзаро муносабатлар меъерий актлари, четга чиқишларнинг ҳуқуқий тартибга солинишини ўз ичига олади. МҚИТ ишлашининг ҳуқуқий таъминоти: ҳисоблаш техникасини қўллаш ёрдамида

олинадиган хужжатларга ҳуқуқий куч жихатини бериш шарт шароитлари; бу техник воситаларда ишловчи шахс мажбурияти ва масъулияти, шу жумладан ахборотни ўз вақтида ва аниқ қайта ишлаши ҳуқуқлари; ахборотдан фойдаланиш қоидалари ва унинг ишончлилиги бўйича бахсларни ҳал этиш тартиби ва бошқаларни ўз ичига олади.

Лингвистик таъминот инсон ва ЭҲМ мулоқотини ишлаб чиқиш ва таъминлаш самарадорлигини ошириш учун МҚИТ ни яратиш ва фойдаланишнинг турли босқичларида ишлатиладиган тил воситалари йигиндисини ўзида намоён этади.

Ахборот тизимининг тури у қандай манфаатлар ва бошқарувнинг қандай даражада хизмат қилаётганига боғлиқ.

Адабиётлар рўйхати:

1. В.Э.Фигурнов « IBM PC для пользователя». Москва «Финансы и статистика» , 1997г.
2. Б.Я.Советов Информационная технология. М.: Высшая школа 1994г.
3. С.С. Ғуломов ва бошқ. Иқтисодий информатика. Тошкент «Ўзбекистон нашриёти», 1999й.